UNITÁRIUS ÉLET

XXX. ÉVFOLYAM, 3. SZÁM — 1976. JÚLIUS—SZEPTEMBER

HIT ÉS CSELEKEDET

Jakab levele 2,24.

„Látjátok tehát, hogy cselekedetekből igazul meg az ember, és nem csupán hitből."

Alapigénk olyan, mint egy fogós kérdés, melyre a helyes feleletet azért nehéz megtalálni, mert úgy van megszerkesztve, hogy tévútra vezesse a felületes gondolkozót. Olyan ez az ige, mint egy kelepce, mint egy labirintus, melybe aki beletéved, többé nem találja meg a kivezető utat. Szinte sugalmazza az apostol elmélkedése, hogy szembeállítsuk egymással a hitet és cselekedetet és elvitatkozzunk a teológia egyik nagy kérdése, örök problémája felett: melyik a fontosabb. Egy ilyen vita lehet élvezetes szellemi torna azoknak, akik résztvesznek benne, de meddő és terméketlen, mert a kérdés úgy van megfogalmazva, hogy ne lehessen feleletet találni rá. Egészen másképp jelentkezik a probléma és más jelentőséget nyer az alapige, ha a hangsúlyt erre a szürke, jelentéktelen, különös kis szócskára helyezzük: „csupán". Ez a kulcsa a rejtélynek, ez a kivezető út a teológiai vita labirintusából, ebben oldódnak fel az ellentétek, innen kiindulva tárul fel előttünk az apostol bölcsességének mélysége, gondolkozásának nagyvonalúsága. Ebben a szócskában jelentkezik Jakab apostolnak unitárizmusa. Ha tehát e szócskát figyelmen kívül hagyjuk, a hit és cselekedet olyan ellentétben áll előttünk ebben a mondatban, melyet unitárius szempontból sem megérteni, sem megmagyarázni nem tudunk. Ezzel a kis szócskával kiegészítve azonban eltűnik a látszólagos ellentét, feloldódik a felszínen mutatkozó különbség és mi igazolva látjuk benne unitárius vallásunk felfogását.

Igen, mi unitáriusok, amint azt nevünk is meghatározza, száműztük vallásunkból a kettőséget. Mi valóban egységhivők vagyunk. Szerintünk a világ, az élet harmonikus egységet képez. És minden látszólagos ellentét csak azt bizonyítja, hogy ismereteink még nem teljesek, a dolgok lényegéről szerzett tudásunk, alkotott fogalmaink még nem tökéletesek.

Nekünk unitáriusoknak sohasem képezett problémát a hit és a cselekedet. A kérdés, hogy melyik az értékesebb gyümölcs, a hit-e vagy a cselekedet, nem unitárius lélekben született meg. Mi sohasem folytattunk meddő vitát e két fogalom üdvözítő voltát illetőleg. Ettől minket megóvott a mi unitárius életfelfogásunk, mely az apostollal együtt hangsúlyozta: látjátok tehát, cselekedetből igazul meg az ember és nem csupán hitből.

Mi sohasem próbáltuk és talán nem is lehet megállapítani, hogy hol kezdődik az egyik és hol végződik a másik. Mint ahogy nem lehet elválasztani, még kevésbé szembeállítani egymással a virágot és a termést, az érzést, gondolatot és a szót, a beszédet, mely azt kifejezésre juttatja. Hiszen nincs olyan cselekedet, amely ne hitből születne, és nincs olyan hit, mely ne törekednék a cselekedeteken keresztül a megvalósulás felé. Az a cselekedet, mely nem hitből fakadt, nem tartozik szorosan lényegünkhöz, és az a hit, melynek nincsenek cselekedetei, meddő virág lelkünk fáján, mely ha lehullt, nyomában nem maradt létét igazoló termés. A hit és cselekedet ugyanazon lelki folyamat két szélsőséges pólusát jelöli meg. Az egyik a folyamat elindulása, kezdeti szakasza, a másik a célhozérés, a befejeződés. Az egyik a forrás, a másik a csermely, mely a forrásból fakad, táplálkozik. A hit a lélek legintenzívebb tevékenysége és mint ilyen a legmagasabb aktivitás. A tett, a cselekedet megnyilatkozási formáját megtalált hit és így a legértékesebb lelki magatartás. Így veszíti el a maga külön létét, egyéni életét ez a két látszólag ellentétes fogalom vallásunk mindenben egységet kereső tanításában. Nagy jelentősége van tehát alapigénkben a „csupán" szócskának. Enélkül nem is képzelhetné unitárius szószéken prédikáció tárgyát az alapige: látjátok tehát, hogy cselekedetekből igazul meg az ember és nem csupán hitből.

Cselekedeteink a hit mélységéből fakadnak s így vallásunk azt követeli híveitől, hogy legjobb erőikkel, képességeikkel vegyenek részt a fejlődő életben.

Mindannak, ami az életet szolgálja, a világ tökéletesedését előmozdítja, joga van az élethez; mindaz, ami gátolja a fejlődést, akadályozza a szebb, tökéletesebb élet kibontakozását, önmagát ítéli halálra.

Minden áldozatos cselekedet, minden szeretetből fakadó szó, minden komoly kötelességvállalás hűséges szolgálat, mellyel mi, unitáriusok járulunk hozzá ahhoz, hogy az emberiség megtalálja a békés élet felé vezető utat.

Keresztény Magvető,
1971. évf. 3. számából.

MATHÉ ZSIGMOND

IN MEMORIAM

DR. SZABÓ IMRE PÜSPÖK

Dr. Szabó Imre felszentelt püspök, esztergomi apostoli kormányzó, korábban a budapesti Krisztinaváros szeretett plébánosa, május 21-én, 75 éves korában, hosszú betegség után elhunyt.

Egyike volt azoknak, akik hosszú esztendőkön keresztül fáradoztak a katolikus egyház útkeresésének munkálásában.

Röviddel halála előtt, püspökké szentelésének 25 éves évfordulóján személyesen köszöntötte *dr. Lékai* László bíboros, primás érsek és *Miklós* Imre államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke, *VI. Pál pápa* levélben üdvözölte.

Melegszívű ember volt, aki az ökuménizmus szellemét őszintén ápolta. Emlékét megőrizzük.

DR. BALOGH ISTVÁN

Dr. Balogh István, a Budapest-belvárosi Szent Mihály templom vezető lelkésze, c. apát, nyugalmazott államtitkár július 21-én, 82 éves korában elhunyt.

Változatos életpályája *Szegeden* indult. Már a háború alatti prédikációi feltűnést keltettek. A felszabadulás után a Kisgazdapárt országos főtitkára. A debreceni Ideiglenes Nemzetgyűlés titkára. Amikor az Ideiglenes Nemzetgyűlés hadat üzent a hitlerista Németországnak és a fegyverszüneti tárgyalásokra Moszkvába küldöttséget küldött, ennek is tagja volt. Éveken át főszerkesztője volt a Magyar Nemzetnek. Ő eszközölte ki a ma is megjelenő katolikus hetilap, az *Új Ember* megjelenési engedélyét. A politikai élettől hamar visszavonult és, mint lelkipásztor tevékenykedett gyülekezetében. Szeretetreméltó egyénisége sok barátot és tisztelőt szerzett neki. Egyike volt a katolikus papi békemozgalom megindítóinak.

Temetésén *dr. Udvardy* József csanádi megyéspüspök szolgált és *Mag* Béla prépost méltatta érdemeit. Temetésén jelen volt *Miklós* Imre államtitkár az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke. Egyházunkat püspökünk képviselte. Emléke legyen áldott.

DR. SEIFERT GÉZA

Dr. Seifert Géza, a Magyar Izraeliták Országos Képviselete és a Budapesti Hitközség elnöke május 28-án rövid betegség után elhunyt.

Megpróbáltatásokban gazdag élet koronájaként vállalta el egy évtizeddel ezelőtt a magyar zsidóság budapesti és országos ügyeinek vezetését. Jónevű ügyvéd volt. Színes egyéniség, kiváló szónok, irodalomban és történelemben jártas ember.

Egyházi munkásságának elismeréseként több magas kormánykitüntetésben részesült. Élen járt a Hazafias Népfront és az Országos Béketanács munkáiban és itt együtt működött a hazai keresztény felekezetek képviselőivel, akik tisztelték és megbecsülték emberi magatartását.

Temetésén, mely nagy részvét mellett történt, jelen volt *Miklós* Imre államtitkárral az élén az Állami Egyházügyi Hivatal képviselete és a hazai keresztény egyházak képviselői is. Püspökünk külföldi útja miatt nem vehetett részt személyesen a temetésén.

Emlékét kegyelettel megőrizzük.

KÖSZÖNTÉS

DR. HORVÁTH RICHARD

Dr. Horváth Richárd templomigazgatónak, az Országos Béketanács Katolikus Bizottsága főtitkárának a magyar állam és a katolikus egyház között kialakult jó viszony munkálása, valamint a papi békemozgalomban kifejtett eredményes tevékenysége elismeréséül 70. születésnapja alkalmából a *Béke és Barátság érdemrendet* adományozta.

A kitüntetést *dr. Trautmann* Rezső az Elnöki Tanács helyettes elnöke adta át; az átadásnál jelen volt *Cseterki* Lajos az Elnöki Tanács titkára, *Miklós* Imre államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke és *dr. Ijjas* József kalocsai érsek, pápai trónálló.

Az unitárius egyház nevében is szeretettel köszöntjük az egyházak közötti jó viszony igaz ápolóját.

A nemzeti egységről

Részlet Kállai Gyulának, a Hazafias Népfront országos elnökének, a Népszabadság című napilap 1976. június 27-én megjelent „Szövetségi politika és ideológiai harc" című írásából.

„A nemzeti egység felveti az állam és az egyházak, valamint a hivő és a nem hivő emberek viszonyát a szocializmust építő társadalomban. Hazánkban a vallásos tömegek is meg vannak győződve róla, hogy a szocialista társadalmi rendszer jobb bármilyen régebbi társadalomnál. A tények meggyőző hatására és az egyházak belső fejlődésének törvényszerű következményeként az állam és a magyarországi egyházak között nemcsak korrekt viszony alakult ki, hanem jó együttműködés is."

„Az állam arra törekszik, hogy viszonya és együttműködése az egyházakkal a megkötött szerződések s az alkotmány szellemének és betűjének megfelelő legyen. Az egyházak vezetői viszont maguk is elősegitik, hogy tevékenységük összhangba kerüljön a szocializmust építő magyar nép társadalmi céljaival és törekvéseivel. A világnézeti különbségek ellenére ez biztosítja az egyházak helyét és szerepét népünk politikai és társadalmi közösségében."

Dr. Kovács Lajos püspök, az IARF elnöke novemberben Budapestre látogat

Dr. Kovács Lajos romániai unitárius püspök, mint az IARF elnöke első ízben tiszteli meg látogatásával egyházunkat. Megbeszélést folytat egyházunk vezetőivel, a lelkészekkel. Prédikálni fog a Nagy Ignác u. templomban a vasárnapi istentiszteleten november 21-én de. 11 órakor és előadást tart november 21-én du. 6 órakor a Hőgyes Endre u. templomban tartandó Dávid Ferenc emlékünnepélyünkön.

Napjaink

Hazánk életének egyik legjelentősebb eseménye ebben az esztendőben a Hazafias Népfront szeptemberi VI. kongresszusa. A június folyamán megtartott küldöttértekezleteken nemcsak a jelölés történt meg, hanem az 1972-től 1976-ig eltelt évek időszakának a felmérése és egy komoly számvetés az eddig elvégzett munkáról és az elért eredményekről. És ez természetes is, hiszen ez a felmérés ad ösztönzést és segítséget az újabb célkitűzések elérésében és megvalósításában.

A hazánkban élő különböző társadalmi rétegek tág teret kapnak a Hazafias Népfrontban a legfontosabb feladatokért végzett munka és a szociális összefogáshoz. Ennek érdekében bővül, szinte önmagától a kör, és szaporodik azoknak száma, akik különböző beosztásban és munkakörben végezve hivatásukat, megtalálják az együttműködés útját és lehetőségét a legfontosabb társadalmi feladatok megoldásához. És ennek az együttműködésnek útja és lehetősége nap mint nap szűkíti azoknak számát, akik azt hiszik, hogy munkájukból hazatérve bezárhatják maguk mögött az ajtót abban a hitben, hogy más életet élhetnek odahaza, mint amilyen arculatot mutatnak a munkahelyen. Viszont szélesedik és növekszik azoknak immár népes tábora, akik önként, önmaguktól mind több és több munkát és feladatot vállalnak és igényelnek közös dolgainkból.

A szocializmus építésében országunk biztosan halad előre és a megerősödött alkotmányos rend és törvényesség nyomán erősödik hazánk nemzetközi súlya és tekintélye. Az elmúlt, több mint három évtized bizonyossá tette népünk előtt, hogy gazdasági és kulturális felemelkedésünket csak az a megvalósult szocialista társadalmi rend biztosíthatja, amelyben ma élünk és munkálkodunk. De ez biztosíthatja további előrelépéseinket is a megkezdett úton.

Államunk és Egyházunk közötti jó viszony nemcsak lehetőséget ad, de kötelezettséget is jelent arra, hogy együtt hordozzunk gondjainkat és együtt vállaljuk problémáink megoldását. Mai életünk már sokszor bizonyította, hogy hivők és nem hivők, marxisták és vallásosak meggyőződésük feladása nélkül együtt tudnak munkálkodni a legfontosabb és a legdöntőbb feladatokban. Társadalmi problémáinkra közösen kell rá irányítani figyelmünket és sem a hivőknek, sem a nem hivőknek nem szabad elvonni a figyelmet a közös feladatokról és a közös célokról.

Amikor mi vallásos, hivő emberek népfront politikánk mellett kiállunk és irányvonalával együtt haladunk, akkor ennek a meggyőződésünknek is hangsúlyozottan kifejezést adunk. Kereszténységünknek Jézustól tanult legnagyobb elkötelező ereje: a felebaráti szeretet, — így hitünkből eredően erre kötelez. A jobban és eredményesebben végzett munka nemcsak önmagunk, hanem felebarátaink javára is keresztény, hivő magatartásunkból kell fakadjon s így hitünk alapján lesz céltudatos és eredményes a közösség érdekében végzett munkánk.

Az együtt vállalt és végzett munkánknak belső, itthoni céljai és feladatai azonban soha nem szabad annyira lekössenek, hogy ne tudjunk kifelé, határainkon túlra tekinteni. Sajnos még mindig vannak olyan intő, figyelmeztető jelek a nagyvilágban, amelyek minden dolgaink legfontosabbjává a béke fenntartására és megőrzésére tett igyekezetünket és erőfeszítéseinket teszik. Most, amikor egyesztendős évfordulójához érkeztünk a Helsinkiben megtartott európai biztonsági és együttműködési értekezlet záróokmánya ünnepélyes aláírásának látjuk azt, hogy milyen alapvető fontosságú az aláíró államok kötelezettségvállalása a humánus szempontok alapján figyelembe vett népek közötti baráti jó viszony és a kölcsönös bizalom megteremtésének. A különböző társadalmi erők megmozdulásai, valamint a diplomáciai kezdeményezések bizonyítják, hogy Helsinki szelleme mind jobban érezteti hatását és érvényesül a felvetődő kérdésekben és a megoldásra váró problémákban. Mindjobban bizonyossá válik, hogy a kölcsönösen elfogadható feltételek mellett a fegyverek kizárásával kell rendezni dolgainkat. Egyezményekkel, a részt vevő államok megfelelő intézkedéseivel kell újra és újra tartalommal megtölteni az elfogadott irányelveket.

Unitárius egyházunk belső életében már évekkel, sőt évtizedekkel ezelőtt világossá vált, hogy jövőnk biztonságának és kiteljesedő magas szintű életünknek elengedhetetlen és legfőbb feltétele a: *BÉKE.* Egyháztársadalmi életünkben, szószékeinknek vagy bármely más papi szolgálatunknak végzése közben igyekeztünk mindig hangot adni, s igyekszünk ma is hangot adni ennek a tiszta meggyőződésünkből fakadó álláspontunknak. S amikor most, az idevágó fontos kérdések szem előtt tartásának jegyében napvilágot látott az új stockholmi felhívás, mi ennek szellemében igyekszünk újra elmondani támogató és részt vállaló véleményünket és híveinkkel, népünkkel együtt kívánunk küzdeni azoknak az eszméknek a jegyében, amelyek az általános és teljes leszerelést szorgalmazzák és akarják.

És amennyire lehangoló és félelmet keltő számunkra, ha ebben az igyekezetünkben megtorpanás, lefékezés, gáncsoskodás vagy akadály jelentkezne, úgy nagy örömet és nyugalmat jelent az, ha ezen az úton, ebben az igyekezetben eredmény és előrelépés születik népünk és minden békére és jó akaratra törekvő nép és nemzet számára. Az élet számtalanszor bizonyította már, hogy nem lehet választóvonal az, hogy ki milyen néphez, fajhoz vagy társadalmi réteghez tartozik, vagy milyen ideológiai vagy hitbeli álláspontot vall a magáénak, mert mindenkinek ezek a célkitűzések adnak lehetőséget az együttműködésre. Béke és hazaszeretet és az ezekért vállalt feladatok teremtenek közös nevezőt a szocializmusért végzett munkánkban.

Egyházi életünk, gyülekezeti munkánk mindezek szem előtt tartásával és mindezek szellemében folyik munkás hétköznapok és ünnepi áhítatok egymást váltó és egymást követő sorában.

Huszti János

Köszöntjük az Állami Egyházügyi Hivatalt

Mélyen Tisztelt Elnök Úr!

Elnöki Tanácsunk mai napon tartott üléséből tisztelettel és megbecsüléssel köszöntjük az Állami Egyházügyi Hivatalt fennállása huszonötödik évfordulóján.

Népköztársaságunk Elnöki Tanácsa 1951-ben az Állami Egyházügyi Hivatalt „az állam és a vallásfelekezetek közötti ügyek intézésére, így különösen az egyes vallásfelekezetekkel kötött egyezmények és megállapodások végrehajtása és a vallásfelekezetek támogatása céljára" létesítette.

Negyedszázad nem hosszú idő egy állami intézmény életében, de az eltelt huszonöt év történelmi szakaszt jelentett.

A megkötött egyezmények — melyek aláírása során egyházunk az elsők között volt — *alapkövek voltak,* melyekre a mindennapok gyakorlatát, a változó élet problémáit kellett felépíteni és a gyakorlatnak megfelelően megoldani. A feladatok az egyes egyházak viszonylatában más és más formában jelentkeztek és ez megsokszorozta az Állami Egyházügyi Hivatal feladatait.

Elnök Úr és néhány munkatársa kezdettől fogva fontos őrhelyeken szolgálta az Állami Egyházügyi Hivatal mindennapjainak gyakorlati életét és az újabban csatlakozott beosztottjaival együtt mindig türelem-

mel és megértéssel foglalkozott az egyházak, köztük a mi egyházunk problémáival is.

Az unitárius egyház lélekszámát tekintve a kisebb egyházak közé tartozik. Elnök Úr és munkatársai azonban az elmúlt negyedszázad alatt mindig találtak időt és alkalmat különleges problémáink, gondjaink megértésére és megsegítésére. Hálás szívvel köszönjük meg a segítő szándékot és a fáradságot, amit ügyeink intézésével kapcsolatosan tanúsítottak.

Egyházunk azok közé a vallásfelekezetek közé tartozott, mely megértette a történelmi forduló parancsolta új rendhez való igazodás szükségességét és mindig azon munkálkodtunk, hogy dolgaink a szocializmus adta új lehetőségekhez igazodjanak. Szerény lehetőségeinkhez képest kivettük a részünket a Hazafias Népfront és az Országos Béketanács közös irányelveinek a való életbe történő átültetésében *és szolgáltuk a béke ügyét idehaza és külföldön* is, amikor arra mód és lehetőség kínálkozott.

Elnök Úr és munkatársai munkájában, irántunk tanúsított magatartásában köszönjük az államférfiúi bölcsességet, mely mindenkor a meggyőzés eszközét használta akkor, ha a jelentkező problémák új megoldást kívántak.

A jövőre vonatkozóan ígérhetjük, hogy továbbra is igényeljük az Állami Egyházügyi Hivatal bölcs iránymutatását, kérjük támogatásukat és segítségüket az ezután jelentkező feladatok megoldásához. Úgy véljük, hogy a kölcsönös jóakarat és államunk bölcs egyházpolitikája az ezután való esztendőkre is biztosítani fogja az eddig kialakult együttmunkálkodást, hazánk mindnyájunk előtt szent céljai megvalósítása érdekében.

A Magyarországi Unitárius Egyház lelkészei és hívei nevében,

Budapest, 1976. június 25-én.

őszinte tisztelettel:

Bartók Béla,
egyházi főgondnok

dr. Ferencz József,
unitárius püspök

Keresztény felelősségünk egymásért

Unitárius felfogás szerint az élet Isten ajándéka és benne az ember a teremtés koronája. Hivatása, hogy Istentől kapott tehetségével széppé, gazdaggá és boldoggá formálja a földi lét gondokkal terhes napjait. Isten csodálatosan szép világteremtő tervében minden ember részére megteremtette elhivatásának, feladatának, küldetésének minden lehetőségét. A tétlen paradicsomi boldogságot az alkotás szent vágya váltotta föl s a munka lett az a mérce, mely egyéneket és népeket a teremtés isteni sodrába örökre beállított.

Unitárius hitünk szerint — Isten minket nem szenvedésre, kárhozatra és bűnre hivott el, hanem arra, hogy beállva az Ő országának építői sorába, vessük az emberi szívek barázdáiba a hit, a szeretet és jóság áldott magvait. Hitünk fényénél világosan látjuk, valljuk és hirdetjük, hogy számunkra a legszentebb feladat egész életünk folyamán megmaradni a teremtés koronájának, szolgálva Isten országának megvalósítását!

A golgotai kereszt és Jézus bizonyságtevése földi küldetésének haláláig való hűséges betöltéséről a legnagyobb figyelmeztetés a ma embere számára is, hogy igen sokszor tövisből font koronát kell vérző homlokunkon viselnünk, hogy életünk nagypéntekjén túl is megmaradjunk Isten gyermekeinek.

A fentiekből világosan látjuk, hogy azon a szombat napon Jézus a farizeusok felé örök időkre kimondotta a nagy igazságot „drágább pedig az ember a juhnál".

Vallásunknak egyik nagy értéke éppen abban van, hogy felszínre hozta a jézusi evangélium legtisztább értékeit, és rádöbbentette a világ lelkiismeretét arra, hogy szeresse, becsülje, szolgálja, ápolja és gazdagítsa azt az arasznyi létet, melyet életnek nevezünk!

Az ember évezredes küzdelme után, századunkban tudásban, hitben, értelemben végre felnőtté lett. Az ember büszke mindarra, amit tudományban, gyógyászatban, művészetben és az élet minden vonalán megvalósított. De azt is meg kell lássuk, hogy érzéseiben nem nemesedett, gazdagodott úgy, ahogyan azt korunk emberétől Isten megköveteli.

Több emberséget, több megértést, több együttérzést keresünk és várunk embertársainktól, mert Jézus szerint a pásztor is otthagyta a juhokat és elment, hogy megkeresse és kiemelje azt az egyet a verem mélyéből. Napjainkban is, vannak akiket a verem mélyéből ki kellene emelnünk, de hideg szívvel és furcsa közömbösséggel megyünk el mellettük. A golgotai kereszt terhét csak Simon vette fel vállára és életünk nagypénteki szenvedéseiben óh! hányszor vagyunk egyedül, mélyre zuhanva, kiáltva az igaz emberség után.

Egy nagy fizikus tette fel a kérdést: vajon miért érezzük szükségét az igaz emberségnek és miért beszélnek és írnak erről annyit? Szerinte ennek két oka van. Egyfelől napjainkban úgy egyházi, mint társadalmi életünkben szorosabban fonódunk egymáshoz, mint bármikor a letűnt századokban. Ez a szorosabb együttélés hozta felszínre és élezte ki egymáshoz való viszonyunkat. Másfelől — mutat rá a nagy tudós — a modern technika, a rohanó mindennapok ráébresztették az embert, hogy szüksége van lelki melegségre, együttérzésre, egy kis szeretetre. Ennek igazolása — mondja ő — az, hogy keressük a romantikus zenét és irodalmat, a vallásban a melegséget és külső öltözetünkben a színest, keressük a mezők tarka virágait! Íme, nem is annyira anyagi javak hiányoznak életünkből, hanem az az emberi melegség, amit a vallás kell szíveinkben meggyökereztessen.

Nemrég ezt olvastam egyik lapban: „Egy ember, aki elvesztődött". Egy idős asszonyt találtak az egyik garázs sarkában meghúzódva. Az öreg édesanya 78 éves volt s csak annyit mondott, hogy fázik, fáradt, aludni szeretne. Hogy hol lakik? Több címet mondott, de mindenhol azt mondták: nem ismerik, senki sem fogadta be. Végül az egyik kórház adott szállást számára. A cikk végén ez áll: „Ha valakinek elvész kedvenc állatja, keresi, tudakozódik utána. Mert úgy érzi, hiányzik, hozzá tartozik. Van egy ember, egy fehér hajú, ősz édesanya, aki után senki sem érdeklődött."

Még nem késő, hogy felébredjen bennünk a felelősség érzése egymásért. Erre int és figyelmeztet Jézus: „Mennyivel drágább pedig az ember a juhnál" (Mt. 12:12).

Kolozsvár

Dr. Izsák Vilmos
teológiai professzor

Külföldi hírek

Az amerikai unitáriusok évente veszik fel szervezetükbe az újonnan alakult gyülekezetet és szórványokat. A Florida állam Petersburg városában alakult unitárius szórványgyülekezet — az amerikai szokásoknak megfelelően — jeles személyiségről nevezi el magát. E szórványgyülekezet *„Francis David Fellowship"* nevet vette fel.

Robeson Paul a neves amerikai néger énekes Philadelphiában 1976. január 23-án elhunyt. Énekszámait a magyar rádió is sokszor közvetíti. Személyesen is járt hazánkban és óriási közönségsikere volt. *Dr. Donald Harrington*, New York-i unitárius lelkész az elhunytát követő egyik vasárnapon mint kiváló amerikait és érdemes világpolgárt méltatta.

A Kolozsvári Egyetemifokú Protestáns Teológiai Intézet ifjúsági önképzőköri összejövetelén az elmúlt tanulmányi évben a *Református Szemle*, a *Kirchliche Blätter* (szász evangélikus) és az unitárius *Keresztény Magvető* c. egyházi folyóiratok felelős szerkesztői: *dr. Tőkés István, dr.* Hermann *Binder* és *dr. Erdő János* beszélgettek a hallgatókkal a romániai egyházi sajtó kérdéseiről.

Rómában dr. Lékai László bíborosi beiktatásán a Vatikán meghívására részt vett *Miklós* Imre államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke és hazánk római nagykövete, *Palotás* Rezső is. E híradás lemaradt lapunk múltkori számából a korai lapzárta miatt.

ÚJ KÖNTÖSBEN A BIBLIA

Lapunk két utóbbi számában részleteket mutattunk be a két új bibliakiadásból. A mai alkalommal bemutatandó részletek előtt idézzük D. dr. Berki Feriznek, a magyar orthodox adminisztratúra hazai vezetőjének a Reformátusok Lapja egyik nemrégiben megjelent számában közreadott megjegyzéseinek idevonatkozó részét:

A nyelvezet, a stílus részletesebb értékelése nagyon messzire vezetne. Engedtessék meg azonban, hogy — egyrészt mint a magyar ökumené szerény munkása, másrészt pedig mint régi liturgia- és bibliafordító — kellő tisztelettel és az ünneprontás legcsekélyebb szándéka nélkül, néhány csöndes észrevételt is tegyek.

Első, és kifejezetten ökumenikus szempontból tett megjegyzésemet már közzétettem a hazai ortodox egyházi folyóiratban (Egyházi Krónika, 1976. évi 1. sz.), itt csak megismétlem nagyobb nyilvánosság előtt. Ugyanis a múlt év őszén a párizsi Notre Dame-ban és az EVT genfi központjában egyidejűleg mutatták be a hivőknek a Szentírás új, ökumenikus, francia nyelvű fordítását, amelyet katolikus, protestáns és ortodox teológusok együttes munkával készítettek el. És ez nem is az egyetlen olyan eset, hogy egy nép, felekezetre való tekintet nélkül, ugyanazt a bibliafordítást használja. Elgondolkoztató tehát: miért éppen hazánkban jelent meg külön-külön 1973-ban, majd 1975-ben egy-egy teljesen új katolikus, illetve protestáns bibliafordítás. Vajon nem szolgálta volna-e jobban az ökumené eszméjét, ha sikerült volna — bármilyen nehéznek tűnik is — megtalálni a felekezetek közti együttműködés módját egy olyan fontos dologban, amilyen a bibliafordítás?

Szorosan kapcsolódik ehhez az Úr imádságának, a Miatyánknak a szövege, amely a két fordításban továbbra is némileg eltér egymástól, ha kisebb mértékben is, mint a korábbi katolikus és protestáns textusok. A most is mutatkozó különbségek között — a doxológián kívül — a leglényegesebb a megszólításban található: „....ki vagy a mennyekben" (Mt. 6:9). A katolikus bibliafordítás végre szakított ezzel az idejétmúlt szórenddel, s így szól: „....aki a mennyekben vagy". És ez így helyes, mert a „vagy" ige itt nem hangsúlyos, miután az eredeti görög szövegben nem is található („ho en tois ouranois"). Hadd jegyezzem meg, hogy a második szórend („....aki a mennyekben vagy") nem új. Megtalálható már a magyar ortodox liturgia 1955. évi kiadásában is. A „vétkek" és a „vétkezők" kifejezések továbbélése a Miatyánk magyar szövegében az eredeti „adósságok" (ofeilémata) és „adósok" (ofeiletai) helyett elfogadható, több évszázados használatukra tekintettel.

Károli	*Ökumenikus*	*Katolikus*
Ti azért így imádkozzatok:	**Ti tehát így imádkozzatok:**	**Ti így imádkozzatok:**
Máté 6, 9—13.	*Máté 6, 9—13.*	*Máté 6, 9—13.*
Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben, *szenteltessék meg a te neved;* *Jöjjön el a te országod; legyen meg* *a te akaratod, mint a mennyben* *úgy a földön is.* *A mi mindennapi kenyerünket add* *meg nékünk ma.* *És bocsásd meg a mi vétkeinket,* *miképen mi is megbocsátunk azok-* *nak, a kik ellenünk vétkeztek;* *És ne vigy minket a kísértetbe, de* *szabadíts meg minket a gonosztól.* *Mert tiéd az ország és a hatalom* *és a dicsőség mind örökké. Ámen!*	*Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben,* *szenteltessék meg a te neved,* *jöjjön el a te országod,* *legyen meg a te akaratod,* *mint a mennyben,* *úgy a földön is;* *a mi mindennapi kenyerünket add* *meg nekünk ma,* *és bocsásd meg a mi vétkeinket,* *miképpen mi is megbocsátunk* *az ellenünk vétkezőknek;* *és ne vigy minket kísértésbe,* *de szabadíts meg minket a gonosz-* *tól;* *mert tied az ország, a hatalom és* *a dicsőség* *mindörökké. Ámen.*	*Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy,* *szenteltessék meg a neved,* *jöjjön el az országod,* *legyen meg az akaratod,* *mint a mennyben, úgy a földön is.* *Mindennapi kenyerünket add meg* *nekünk ma,* *s bocsásd meg a vétkeinket,* *amint mi is megbocsátunk* *az ellenünk vétkezőknek.* *És ne vigy minket kísértésbe,* *hanem szabadíts meg a gonosztól.*

Az amerikai függetlenségi nyilatkozat Magyarországon

Az Egyesült Államok fennállása kétszázéves évfordulójára emlékezik fenti címen, a *Magyar Nemzet* július 4-i vasárnapi számában *dr. Urbán Aladár professzor.*

A magyar jakobinus mozgalom felszámolásának esztendeiben nem volt tanácsos a *B. Franklin, Th. Jefferson* és *G. Washington* eszméit tükröző gondolatok s így a „függetlenségi nyilatkozat" ismertetése.

A hazai olvasóközönség részletesebb tájékoztatást a XIX. század elején kapta, amikor megjelent az erdélyi és unitárius *Bölöni Farkas Sándor „Utazás Észak-Amerikában"* c. útleírása. *Dr. Urbán* Aladár ezeket írja:

„Az 1831-ben az Egyesült Államokban és Kanadában tett körút tapasztalatairól *Bölöni Farkas* hazatérve rögtön könyvet írt, amely — a cenzúrán átjutva — 1834-ben jelent meg Kolozsvárott. A munka az amerikai köztársaság alkotmányos életét, a feudális Európában ismeretlen személyes szabadságot, vallási türelmet, az oktatási intézményeket és könyvtárakat, az esküdtszéki rendszert és a humánus büntetőintézeteket mutatta be olvasóinak. A rajongástól fűtött politikai útleírás sikere olyan nagy volt, hogy a következő évben újra megjelent, elnyerte az Akadémia nagydíját — és a szerző ellen fordította a kormányzat haragját.

Mi volt *Bölöni Farkas* sikerének titka? Saját maga így fogalmazta meg ezt naplójában: „*Terjesztettem minden demokratiai elvet.*" Mindezt igen ügyesen tette, talán ennek is köszönhette, hogy a cenzor sok gondolatát érintetlenül hagyta. Így az amerikai alkotmányról — igaz, más szájába adva a szavakat — elmondja, hogy ha azt otthon átvennék, „annál boldogabb hely nem lenne a földön". A kvékerekről szólva módját ejti, hogy kijelentse: „Századokon át vitatott elv volt, hogy pap és király nélkül status fenn nem állhat, s íme a kvékerek másfél század, s Amerika ötvennégy esztendő alatt az ellenkezőjét bizonyítják be."

Az „Utazás Észak-Amerikában" nemcsak statisztikákat, megbízható adatok közöl. *Szerzője publikálja* New Hampshire állam alkotmányát

(amelyet még 1784-ben, vagyis az államszövetségi alkotmány elfogadása előtt hagytak jóvá), valamint a *Függetlenségi Nyilatkozatot* is. Így *Bölöni Farkas* Sándor munkája — amely egy évvel *korábban* jelent meg, mint *Tocqueville* híres francia nyelvű beszámolója. „A demokrácia Amerikában" — az első magyar útleírás Amerikáról, amely egyben a legszélesebb olvasóközönséghez juttatja el *magyar nyelven* a Függetlensegi Nyilatkozat szövegét. Bölöni Farkas fordításában szólalták meg *Jefferson* híres szavai, amelyek az ember alapvető, született jogait deklarálják: *„Mi a következendő igazságokat nyilvánosok és csalhatatlanoknak hisszük, úgymint: hogy minden ember egyenlőnek teremtetett, s a Teremtőtől mindnyájon bizonyos velök született s elidegenithetetlen jussokkal ruháztattak fel; és hogy ezen jussok közé tartozik az élet és szabadság jussa s a boldogság utáni szabados törekedhetés."*

A könyv azonban nemcsak leközli ezt, az addig magyar nyelven nem publikált fontos okmányt, hanem kellő értékelését is adja: „És ez azon egyszerű iromány, melyen alapul Amerikának minden létele... Ez minden jussokat a nép tulajdonának tart, s a nép által engedtet némelyeket az igazgatóknak." Az ilyen és ehhez hasonló kitételek ekkor, a magyar reformmozgalom kibontakozása idején, érthetően Amerika, az amerikai államélet felé fordították a figyelmet. *Széchenyi* ezt írta *Bölöni Farkas* munkájáról: „Hála a Mindenhatónak, hogy ezen könyv napvilágra jött; haszna honunkra nézve felszámíthatatlan." Az Újvilág iránt megnövekedett érdeklődés eredményeként 1836-ban Pesten és Budán két kiadó egyszerre jelentette meg ugyanazt a könyvet Amerikáról."

Az amerikai függetlenségi nyilatkozat fordításának teljes szövege 1848-ban jelent meg Magyarországon. Fejtegetéseit *dr. Urbán* Aladár a következő gondolatokkal fejezi be:

„Akkor amikor *Kossuth* Lajos javaslatára *»a magyar nemzet elidegenithetetlen természetes jogánál fogva az európai statuscsaládba önálló és független szabad statusként«* belépett, magától értetődően kínálta mind az érveket, mind a sérelmek elsorolásának módját az amerikai példa. Így lehetett — amint azt a kutatás megállapította — az 1849. április 14-i debreceni nyilatkozat »legnagyobb gyakorlati mintaképe« az amerikai Függetlenségi Nyilatkozat. Ez a hasonlóság is kétségtelen szerepet játszott azután az Egyesült Államok kormányköreiben Magyarország iránt 1849 nyarán feltámadt érdeklődésben. Ez pedig — ha más eredménnyel nem is járt — megteremtette Kossuth emlékezetes amerikai útjának feltételeit."

Kossuth Lajos amerikai útja sikerének biztosításában jelentős szerepe volt az amerikai unitáriusoknak is. *dr. Mikó* Imre a kolozsvári *Korunk* c. szemle 1976. júliusi számában „A Függetlenségi Nyilatkozat" c. tanulmányának befejező részében érdekes megállapítást tesz: „A Függetlenségi Nyilatkozat eszméi az erdélyi román értelmiségre sem tévesztették el hatásukat, hiszen George Baritiu írja, hogy a balázsfalvi (teológiai) szemináriumban érdeklődéssel olvasták Wesselényi és Bölöni Farkas munkáit."

A kocsordi templom a Tükörben

Képes Géza író és költő nemrégiben hazalátogatott szülővárosába Mátészalkára. A *Tükör* c. hetilap ápr. 13-i számában meleghangú riportban emlékezik meg a tapasztaltakról, régiekről és újakról is *„Rigófüttyre hold táncolja el az életem"* címen. E beszámolóhoz Batsányitól idézi *„Tekints a multakra, nézz a jövendőre .."* gondolatot.

Mátészalkáról rokonlátogatóba *Kocsordra* is kirándult. Erről így ír: „A Kraszna-hídon átmegy az ember s már ott van Kocsordon. Honfoglaláskori település, mint Szalka is — nevében szerintem az ősi *kocs* és *ordu* szavak rejtőznek s a név így *szekértábort* jelent..." *Kocsordra* beérve keresni kezdtem a régi utcákat, házakat, fákat, tisztásokat, dombokat, gyermekkorom helyeit. A gyermekkor jó részét itt töltöttem apai nagyanyámnál. Képes Gáborné, később Jakab Ferencné, Erőss Zsuzsánnánál... Mikor nagyanyám második férje nevét említem, mentegetőzve mondják: „Itt a fél falu Jakab".

„Így akadok össze egy öregemberrel, aki miután elmondta »mentségére«, hogy ő nem kocsordi őslakos, hát nem is ismerhette nagyanyámat, így szólt: »Akkor kihozom a kócsot«. Kiderült, hogy a templomkulcsot értette, mivel megszokta már, hogy *az idegenek Kocsord unitárius templomát akarják látni belülről.* Ő ugyanis az egyházfi. Bement s jött is már kifelé, nemcsak a kócsot, hanem a papot is hozta magával. Meglepő, merőben újszerű látvány ez a templom itt a Nyírháton — teljesen az erdélyi templomokat idézi. Meglepő a történet is: ahogyan 1936-ban a falu református parasztjai összekülönböztek *Tisza* Lajos gróffal, meg a papjukkal, kitértek unitáriusnak és Erdélyből hoztak papot maguknak. A mostani pap *Végh* Mihály mondja el a templom építésének históriáját és magyarázza el az épület belsejének és külsejének részleteit. A templomból kijövet még visszanéztem a hatalmas szomorúfűzre, gyermekkorom eleven emlékművére s mentünk tovább Győrtelekre..."

A riportot — többek közt — a kocsordi unitárius templom tornyának képe díszíti: *Kékesdy* Károly szép felvétele.

Külföldi hírek

A napilapokban olvastuk, hogy *dr. Szekér Gyula* miniszterelnök-helyettest Elliot K. *Richardson* amerikai kereskedelemügyi miniszter hívta meg hivatalos tárgyalásokra az USA-ba. Lapunk olvasóit érdekelni fogja, hogy *Richardson miniszter*, aki nemrégiben az USA angliai nagykövete volt, *unitárius ember*, aki aktív részt vesz egykori bostoni gyülekezete életében és az amerikai unitáriusok évi közgyülésén is előadást tartott.

Kereki Gábor croydoni unitárius lelkész *felesége*, a mindenki által szeretett *Connie asszony*, súlyos szenvedés után elhalt. Temetésén Roger *Thomas* unitárius lelkész, a Hibbert alapítvány titkára hirdette a vigasztalás igéit. A temetésén nemcsak a gyülekezet tagjai vettek részt majdnem teljes számban, hanem sokan a város polgárai közül is. *Kereki Gáborné* szíves barátsággal fogadta házánál az Angliában megfordult magyar unitáriusokat is. Férjének nagy bánatában őszinte szívvel vigasztalódást kívánunk, az elhunyt kedves halott emlékezetét kegyelettel megőrizzük.

Az IARF Közlönyének 1976. évi első száma, melyet Diether *Gehrmann* főtitkár szerkeszt, gazdag tartalommal jelent meg. Ismerteti az 1978 évi oxfordi világkongresszus témájának: *„A vallási türelem mai korlátai"* előmunkálatait, az első és a második számú bizottságok elnökeinek dr. Andreas *Rössler*, NSZK és Ben *Downing*, Anglia előzetes ismertetéseit. Közli dr. L. J. *van Holk* holland ny. egyetemi professzor fényképét, aki az első világháború utáni években vezette az IARF irodáját.

Dr. Rössler Andreas stuttgarti lelkésznek, az IARF I. sz. teológiai bizottsága elnökének tollából érdekes tanulmány jelent meg *„Die Bedeutung Paul Tillichs für die kirchliche Praxis"* c. kötetben, mely az Evangelische Verlagswerk Stuttgart kiadásában jelent meg 1976-ban. A tanulmány címe: *„Das Symbolverständnis Paul Tillichs in seiner Bedeutung für die kirchliche Praxis"* címen.

Az IARF végrehajtó bizottsága évi rendes ülését a hollandiai *Hoorneboeg*ban tartja, *Utrecht* közelében, okt. 1—5 napjain. Az ülésen egyházunkat, mint a végrehajtó bizottság rendes tagja *dr. Ferencz* József püspök képviseli. Az ülés főtémája az 1978. évi oxfordi világkongresszus előkészítése.

A genfi egyetem protestáns teológiai fakultása nemrégiben két érdekes személyiséget tüntetett ki tiszteletbeli doktori cím adományozásával. *Ives Congar* dominikánus párizsi práter személyében az első római katolikus nyerte el a magas megtiszteltetést. *Dr. Philip Potter* az Egyházak Világtanácsa főtitkárának személyében az első színesbőrű kapta meg e kitüntetést.

Field Frank-ot, a croydoni unitárius gyülekezet tagját, aki éveken át az Egyesült Nemzetek Szervezetét támogató brit szövetség vezetője volt, megválasztották az Egyesült Nemzetek Szervezetét támogató szervezetek genfi irodájának vezetőjéül. Jelölését többek közt a Szovjetunió, az Egyesült Államok és számos európai ország képviselői is támogatták. Az unitárizmussal *Kereki* Gábor lelkésszel kötött barátsága útján ismerkedett meg, írja az angliai unitáriusok *Inquirer* c. lapja.

Hírek

EGYHÁZI KÖZPONT

Bartók Béla főgondnokunkat,, aki régi résztvevője a Hazafias Népfront XI. kerületi bizottságának, a nemrégiben tartott választások során az Elnökség tagjai közé választották.

Bayreuthban — NSZK — *Liszt Ferenc halála kilencvenedik évfordulóján* magyar és németnyelvű márvány emléktáblát helyezett el a Magyarországi Liszt Ferenc Társaság. Az emléktáblát felavató beszédet *Bartók Béla főgondnokunk, a* Liszt Ferenc Társaság elnökségi tagja tartotta. Beszédét betegsége miatt Forrai Miklós olvasta fel. A küldöttség a magyar kulturális és zenei élet számos neves képviselője is jelen volt.

Az Egyház Képviselő Tanács júl. 16-i ülésében *Bartók* Béla főgondnok elnöklete alatt folyó ügyeket tárgyalt. Örömmel vette tudomásul, hogy *Szent-Iványi* Ilona ősztől kezdve a kolozsvári — clujnapocai — romániai Egyetemifokú Egységes Protestáns Teológia Intézetben, annak unitárius tagozatán folytatja, mint másodéves tanulmányait. *Elhatározta, hogy az idei őszön nem tart külön Főtanácsi ülést, hanem 1977 novemberében zsinati főtanácsi ülést tart Budapesten, melyen teljes tisztújításra is sor kerül.* Ugyanis az összes választott tisztségviselők hatéves mandátuma 1977-ben lejár. Sajnálattal tudomásul vette, hogy a *Polgárdi* nagyközségben levő *unitárius temetőben* — községfejlesztési okokból a további temetkezés megszűnik, a temető, mint kegyeleti park további negyedszázadig fennmarad. A nagyközség célja közös községi temető létesítése és amint ez megnyílik, a többi temetőben is megszűnik a temetkezés.

Könyvtárunk részére keressük kiegészítésül a Kolozsvárt kiadott *KERESZTENY MAGVETO* című egyházi folyóiratnak a következő példányait: 1973. évfolyam 2—4 számait; 1974. évf: 1 és 4 számait; 1975. évf: 4. számát. A kötetek lapunk címére küldendők.

BUDAPEST

A Budapesti Egyházközség 1956. jún. 20-án tartotta meg évi *zárszámadó közgyűlését*, melyen részt vett a Képviselő Tanács kiküldötteként *Bajor* János egyházi főjegyző debreceni lelkész is, aki az istentiszteleten szolgált és a közgyűlés végén buzdító szózatot intézett a gyülekezethez. A közgyűlés *dr. Mátéffy* Géza volt gondnokot örökös tiszteletbeli gondnokká és *dr. Sándor* Jenő, *Szász* Károlyné és *Nagy* Géza presbitereket, tiszteletbeli presbiterré választotta meg. A budapesti egyházközség a lejárt presbiteri ciklus tagjait újraválasztotta. Az egyes ciklusok időközben megüresedett helyeire a presbitérium tagjai közé választotta *dr. Klánoki Kiss* Géza és *dr. Kiss* József egyházközségi tagokat.

Néhai főtisztelendő Filep Imre hetedik unokáját *Papek Gergő Lászlót*, jún. 20-án az istentiszteletet követően keresztelte meg *dr. Ferencz* József püspök.

Dr. Szent-Iványi Tamást, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagját, az Állatorvostudományi Egyetem nyilvános rendes professzorává nevezte ki *dr. Romány* Pál miniszter. Szeretettel köszöntjük.

BUDAPEST, Nagy Ignác utcai gyülekezeti összejöveteleinket az őszi szezonban újrakezdjük. Időpontjaik: okt. 2, szombat du. 6 órakor, novemberben kivételesen a második szombaton, nov. 13-án, du 6 órakor és dec. 4-én szombaton du. 6 órakor. *A Hőgyes Endre u.-i gyülekezeti termünkben a következő napokon tartunk összejövetelt:* okt. 17., vasárnap du. 6 órakor, november 21-én vasárnap du. 6 órakor.

Halottak napjának előestéjén, november 1-én, hétfőn este 6 órakor elhunyt szeretteinkre emlékezve a Nagy Ignác utcai templomban istentiszteletet tartunk.

Gyermekeink részére, a szokásos karácsonyfa ünnepélyt, a Nagy Ignác u. gyülekezeti teremben dec. 19-én, vasárnap du. 5 órakor tartjuk.

Budapesti Nagy Ignác u. bibliakőri összejöveteleinket a következő időpontokban tartjuk, mindig hétfőn, du. 5 órai kezdettel: szept. 27., okt. 11. és 25., nov. 8 és 22., dec. 13.

VIDÉK

Kocsordi egyházközségünk több ciklusson át érdemes gondnoka *Bakos* Zsigmond visszavonult az aktív szolgálattól, s helyébe a gyülekezet egyhangúan *Nagy* Endre eddigi presbitert választotta meg. Mindkettőjüket szeretettel köszöntjük.

Kelemen Miklós szegedi szórványlelkész hónapokon át betegeskedett. Szeretettel köszöntjük felgyógyulása alkalmából.

Bartók Gabriella, néhai Bartók Géza volt polgári lelkészünk leánya betegeskedik. Aggodalmában szeretettel osztozunk és mielőbb gyógyulást kívánunk.

TESTVÉREGYHÁZAK

Dr. Bartha Tibor református püspök, az Ökumenikus Tanács elnöke küldöttség élén részt vett az *Egyházak Világtanácsa* Genfben tartott végrehajtó bizottsági ülésén.

Az eucharisztikus világkongresszusra az Egyesült Államokba magyar papi küldöttség utazott *dr. Kékai* László bíboros, primás érsek vezetésével.

A református egyház a Zsinati Tanács legutóbbi ülésén *Kovách* Attila osztályvezetőt zsinati tanácsossá nevezte ki. Ugyanakkor nevezték ki a diakoniai osztály vezetőjévé az eddigi megbízottat *Bazsó* Béla lelkészt. *Dr. Aranyosi* Zoltánt, a Felekezettudományi Intézet igazgatóját, a Zsinati Tanács a tanulmányi osztály vezetőjévé nevezte ki. Mindhármukat szeretettel köszöntjük.

A baptista egyházi évi tisztújító közgyűlésén a következő négyéves ciklusra országos elnöknek újra *Laczkovszki* Jánost választotta meg, alelnökké *Mészáros* Kálmánt és *Révész* Lászlót. Országos titkár *dr. Szakács* Imre lett.

Nagy József professzor, a baptista egyház teológiai szemináriumának dékánja, a debreceni református teológiai akadémián doktori vizsgát tett. Szeretettel köszöntjük.

IARF

Dr. Rössler Andreas stuttgarti lelkész, az IARF I. sz. teológiai bizottságának elnöke, feleségével nyári szabadságát Tihanyban töltötte. Az egyik hétvégét *dr. Ferencz* József püspök vendégeként fővárosunkban töltötték, ahol megtekintették Budapest nevezetességeit, látogatást tettek az egyházi központban, majd a Duna-kanyar szépségeiben gyönyörködtek Visegrádon és Esztergomban.

Az IARF az elmúlt nyáron Japánban regionális konferenciát tartott, melyen Európa és az Egyesült Államokból, több, mint ötvenen vettek részt. Az elnökséget Diether *Gehrmann* főtitkár képviselte.

Berthe van Gennep asszony az IARF volt titkárnője, nyári szabadságát hazánkban töltötte. Felkereste püspökünket, aki vacsorán látta vendégül.

Ursula Sonntag, a düreni protestáns gyülekezet lelkésze nyári szabadságát Magyarországon töltötte. Látogatást tett egyházunk központjánál és tolmácsolta a düreni lelkészek jókívánságait.

SZEMLE

A Világosság c. marxista folyóirat a két nyári számában *Balló* István részletesen és alaposan értékelte az *Egyházak Világtanácsa* eddigi működését és mérleget vont a *Nairobiban* tartott kongresszus pozitív és negatív határozatai között.

Dávid Ferenc vitapartnerei c. a Régi Magyar Irodalom Hetei sorozatban, július 5-én és 6-án *Magyar Rádió* a harmadik műsorban *Horváth* Iván irodalomtörténész beszélgetett *dr. Pirnát* Antal kandidátussal. A beszélgetés tárgya: *„A vallásszabadság és a szabad gondolkodás ismeretlen írói a 16. századi Magyarországon"* volt.

A Belvárosi Telefonközpont üzembe helyezésével *sok telefonszám megváltozott.* A Nagy Ignác utcai központi és lelkészi iroda telefonja egyelőre maradt: 113-094. Megváltozott *a Hőgyes Endre u.* egyházi iroda telefonja — ezen érhető el Pethő István ny. püspöki helynökünk is — az *új szám: 376—171. Bencze* Márton lelkész lakásának *új száma 371-054.*

Az 1976. évi közületi telefonkönyvben tévesen jelent meg az Unitárius Élet szerkesztőségének száma. A szám helyesen, amint ez lapunkon is fel van tüntetve 113-094, mely egyben a püspöki iroda és a budapesti egyházközség irodájának száma is.

Jelen számunkat aug. 19-én adtuk nyomdába.

HALOTTAINK

Szent-Iványi Istvánt, a kecskeméti Művésztelep vezető gondnokát, nagy részvét mellett helyeztük örök nyugalomra márc. 11-én, a Farkasréti temetőben. A temetési szertartást *dr. Ferencz* József püspök végezte, a Művészeti Alap és a barátok nevében *dr. László* Gyula professzor búcsúztatta. A hátramaradottak között van leánya *Szent-Iványi Ilona,* unitárius teológiai hallgató is.

Jordán László 66 éves ny. osztályvezető, hű templomjáró és bibliakőri tagunk jún. 22-én elhalt, és a Farkasréti temetőben helyeztük el hamvait.

Fodor Domokos, 75 éves ny. főjegyző, Tahi községbeli lakos, buzgó hívünk, kit hat gyermeke gyászol, júl. 27-én temettük az Újpest-megyeri temetőben helyeztük örök nyugalomra, felesége sírjában.

Lázár Sándor Károly 58 éves, közlekedési technikust máj. 10-én temettük a rákospalotai temetőben; *özv. Bányai* Sámuelné sz. *Simon* Mária 83 éves háztartásbelit máj. 14-én temettük az óbudai temetőben; *Arkosi* Gyula 86 éves nyugdíjast máj 17-én Farkasréten temettük; *Nagy* Sándor 53 éves villanyszerelőt jún. 4-én az Újpestmegyeri temetőben helyeztük örök nyugalomra; *Fazakas* Dánielné sz. *Nagy* Erika 34 éves korában súlyos betegségben elhalt, jún 5-én Törökbálinton temettük; *Füzi* Domokos ny. MÁV-főellenőrt 71 éves korában, jún. 15-én temettük az új köztemetőben; *Bálint* Árpád 81 éves nyugdíjast, júl. 19-én a megyeri temetőben helyeztük örök nyugalomra.

Isten adjon az elköltözötteknek csendes pihenést és szeretteiknek pedig vigasztalást.

Bélyegsarok

JOHN MILTON

(1608—1674)

Milton Shakespeare után az angol irodalom legnagyobb alakja, az 1641-ben fellobbant angol forradalom lángeszű gondolkodója és publicistája volt. Az *Elveszett Paradicsom* megírásával a legnagyobb vallásos költővé emelkedik Dante után.

Dante a katolicizmust képviseli Aristotelesi formáival, *Milton* a protestantizmust Platói teóriával. Az *Elveszett Paradicsom*ot fenséges stílusa, a tárgy magasztossága a világirodalom remekei közé emeli.

A bemutatott bélyeg blokkon Orlai Petrics Soma „Milton" festménye látható, amint a vak költő leányainak diktálja az Elveszett Paradicsom-ot. A kép a Magyar Nemzeti Galériában látható. Ez a nagy költő megihlette Munkácsy Mihályt is, akinek „Milton" című nagy méretű festménye az 1878. Párizsi Világkiállításon aranyérmet nyert, majd Európa összes fővárosaiban és nagyvárosaiban bemutatták és a diadalútja végén New Yorkban a Kennedy-család Lennox Library-jének dísztermében foglalja el a maga helyét. Milton halála után olyan latin nyelvű kéziratot hagyott hátra — *De Doctrina Christiana* (A keresztény tanítás), — melyet csak 1823-ban fedeztek fel és nyomtatásban 1825-ben jelent meg C. R. SUMNER winchesteri püspök angol fordításában, mely azt mutatja, hogy hitben *unitáriussá* lett. Ezt később az angol unitáriusok is részben kinyomtatták, mint vallásos füzetük egyikét. Ez a mű megvilágítja Milton eltérését a hagyományos egyházi tanításától és ebben már világosan megfogalmazza a késői költemények, elsősorban az Elveszett Paradicsom mondanivalójába burkolt eszmei tartalmát.

A De Doctrina Christiana arra mutat, hogy Milton teljes mértékben a puritán republikánizmus mellett tartott ki és teológiája semmi esetre sem volt összeegyeztethető Cromwellék gyakorlatával: a teljes liberalizmus szemszögéből megtagadja a *predesztináció tanát*, tagadja a *lelkiismereti kényszer* minden válfaját és a

házasság felbonthatatlanságának elvét szenvedélyesen támadja.

Érveit nem tudományos forrásokra hivatkozva indokolja, hanem széles körű bizonyításának egyedüli alapjául a Bibliát veszi, de fontos megkülönböztetést tesz Isten írott és íratlan törvényei között.

A reakciós irányzatok újjáéledése idején emelte fel Milton ismét szavát a szabadság védelmében. 1659 év folyamán két írást intézett a parlamenthez és azt az alaptételt fogalmazta meg, hogy semmiféle polgári, világi hatalom nem avatkozhat be jog szerint a vallás és a lelkiismeret dolgaiba. Milton itt foglalja ösz-

sze legvilágosabban és legnagyobb nyomatékkal hitvallását a keresztény szabadságról. Többek között ezeket írja: „...Elkészítettem, Tisztelt Tanács, erre a régen várt ülésre értekezésemet, melyet, bár egyformán szól minden keresztény uralkodóhoz, s ezért a keresztény világ közös nyelvén kellett volna írnom, mégis a természetes kötelességtől és szeretettől indítva saját nemzetem nyelvén fogalmaztam meg elsőnek, és nemzetemnek is ajánlom, s méghozzá olyan órában, amelyben még azt mindenki idejekorán olvashatja, és sok fölös munkát és kényszerű megtorpanást, veszteglést megtakarítva a nagy művet szavaim nyomán könnyebben fölépítheti. Értekezésem az általában szokásos két részből áll, azaz külön tárgyalja a polgári, s megint külön az egyházi ügyeket... Kérem, s remélem a szíves meghallgatást...., mert a Szentírás és a protestáns alapelvek világos bizonyosságát tárom Anglia parlamentje elé, amely pedig minden újabb tettében és törvényében, amint ezt az alkalom megkívánta, csakis az igaz protestáns keresztény vallás mellett állt ki, ahogyan az a Szentírásban benne foglaltatik.

„Mindenekelőtt nem lehet tagadni, mert hiszen protestáns vallásunknak legfontosabb alaptétele, hogy nekünk, korunk gyermekeinek, közös támaszul szolgáló bizonyosságunk, isteni kalauzunk és tanácsadónk nem adatott más, mint a Szentírás kívül és a Szentlélek megvilágosító hatalma bensőnkben. Valamint azt sem, hogy ha az Írást megnyugtatóan akarjuk értelmezni a magunk számára, vagy azok számára, akiknek lelkét az igazságnak meg akarjuk nyerni, nincs ehhez más forrásunk, mint maga a Szentírás. S mert ezt nem érthetjük meg Isten megvilágosító ereje nélkül, amelyről pedig senki sem mondhatja el, hogy mindig benne munkál, úgyszintén azt sem, hogy bárki másban, természetesen következik, hogy egyetlen ember avagy testület sem lehet manapság csalhatatlan bírája, s mércéje vallásos ügyekben más emberek lelkiismeretének, hanem csakis a sajátjának..."

Lehetetlen egy ilyen rövid írás keretében részletesen kitérni Milton egész munkásságára, de nem volna róla teljes képünk, ha nem foglalkoznánk a nemzetközi életben elért sikereivel. 1638 májusában Milton a reneszánsz humanizmus szülőföldjére, Olaszországba utazott és hosszabb időt töltött Firenzében és Rómában. Számos íróval és tudóssal kötött barátságot, részt vett több olasz akadémia ülétotta el az itáliai bölcsesség dicsfényét, ezért nem írtak ott hosszú évek óta egyebet, csak hizelgő és fellengzős szavakat. Itt találtam meg és kerestem fel a híres de már elaggott *Galileit*, akit az inkvizíció fogságba vetett, mert a csillagászatról másként gondolkodott, mint a ferenc- és domonkosrendi cenzorok..."

Az *Areopagitica* alapelve az emberi szabadság: a földi lét a jó és a rossz keveréke, az értelem nem egyéb, mint a szabad választás képessége különböző alternatívák között. Milton most már végleg a magáévá tette a szabad akarat, s vele az egyéni felelősség elvét és elvetette az eleve elrendelés kálvinista tanát. A szabad választás elvét Ádám büntetésével illusztrált (az Elveszett Paradicsom számos központi motívumai itt jelenik meg először).

Az Areopagatica-ban megszólal csak az egyéni lelkiismeret szavát követő hang: „Minden szabadság jogok között elsőnek azt a szabadságot adjátok meg nekem, hogy *tudásra szert tehessek*, beszélhessek, és lelkiismeretem szava szerint szabadon vitatkozhassam."

Bennünket közelebbről érint az a mondat, melyben büszkén emlékezik meg arról, hogy *Erdély* is Angliába, a reformáció központjába küldi fiait a teológiai tudományok tanulmányozására. „....És az sem ok nélkül történik, hogy Erdély komoly, takarékos népe egészen Oroszország hegyes határaitól és a Harz-hegységi vadonon túlról évente elküldi hozzánk nem is az ifjú, hanem az érett korú embereit nyelvünk és teológiai tudományunk tanulmányozására. De ami mindennél többet jelent: alapos okunk van arra, hogy azt higgyük, az Ég kegye és szeretete rendkívüli mérvű kedvezéssel és hajlandósággal van irántunk. Mert mi másért választotta ki ezt a nemzetet az összes többit megelőzve, hogy innen, mint Sionból, egész Európának meghirdesse és megszólaltassa a reformáció első hírét és harsonáját? És ha püspökeink konok, eltévelyedett észiárása nem fordult volna szembe Wycliff istenes és csodálatos szellemével, nem hallgattatta volna el őt, mint szakadárt és újítót, akkor talán a cseh Husz, sőt Luther vagy Kálvin neve sem vált volna ismertté, s összesen szomszédaink megreformálásának dicsősége teljesen a miénk lett volna. De minthogy a mi megátalkodott klérusunk erőszakosan járt el ebben a dologban, mindmáig a legkésőbbi és legelmaradottabb tanítványai lettünk azoknak, akiknek Isten a tanítóivá óhajtott minket tenni..."

Milton hírneve és nagy sikerei arra indította az államtanácsot, hogy Miltont rendszeresen bevonja munkájába. Így 1649-ben az államtanács „latin titkárává" nevezték ki. Mai fogalmaink szerint ez a munkakör csaknem a külügyminiszteri teendőknek felel meg, mert Milton feladata volt az államtanács egész külföldi levelezésének intézése. Milton az általa fogalmazott levelekről és államokmányokról másolatokat készített és ezeknek teljes gyűjteménye 1938-ban jelent meg.

Szépek azok a levelek, amelyeket Milton különböző európai fejedelmekhez a piemonti protestáns-üldözések megszüntetése érdekében írt. Az egyik levél 1655. májusában kelt, címzettje II. Rákóczi György, erdélyi fejedelem. „....Olivér, Anglia köztársaságának protektora üdvözli Erdély főmagasságú fejedelmét. Fenséges Fejedelem! November 16-án kelt, az Úr 1654. esztendejében írott leveleiből tudomást szerezhettünk arról a páratlan jóindulatról és szeretetről, melyet irányunkban táplál. Küldöttje pedig, akitől ama leveleket kezünkhöz vettük, még bőségesebben föltárta Fenséged azon óhaját, hogy szövetségünket s barátságunkat szerződéssel pecsételjük meg... Még nagyobb öröm és megelégedettség töltött el bennünket, hallván, hogy Mindenható Urunk, ama tőlünk olyan távol fekvő tartományban dicsősége és gondviselése védelmezőjéül oly igen hatalmas és hírneves férfiút emelt magához, s hallván azt is, hogy a mennynek e szolgája, ki bátorságáról, s diadalairól messze földön híres, szövetkezni kíván velünk a protestáns vallás védelmére, melyet manapság szóban és tettben oly gonoszul támadnak. Egészen bizonyos, hogy az Úr, aki mindkettőnkbe, legyünk bár különböző éghajlatú országok mégoly nagy területével elválasztva egymástól, ugyanazt a vágyat, az igaz vallás védelmének gondoltát plántálta, meg fogja világosítani elménket, és megmutatja módját annak, hogy magunknak és a protestáns városoknak segedelmére legyünk, föltéve, ha nem késlekedünk megragadni amaz alkalmakat miket kezünkbe ad..."

Felmerül a gondolat, hogy Milton találkozhatott erdélyi unitáriusokkal, köztük a sepsiszentiványi Márkos Dániellel, aki nyolc évet töltött nyugati országokban, ebből tíz hónap Angliában és 1665. május 13-án Londonban szerezte meg Szervét Mihály: „A kereszténység helyreállítása" c. könyvét.

Élete utolsó éveinek közéleti elszigeteltségét nagymértékben enyhítette az Elveszett Paradicsom sikere. Az első kiadás 1300 példánya tizennyolc hónap alatt elkelt és 1674-ben a második kiadásra is sor került és még Milton életében el is hagyta a sajtót.

A nagy szellem töretlenül hitt és harcolt az utolsó leheletéig. 1674. november 8-án csendesen hunyt el. Hamvait egy londoni temetőben helyezték örök nyugovóra, majd itt állítottak szobrot a nagy költő emlékének. A második világháború bombatámadásainak London műemlékei közül elsőként ez a szobor esett áldozatul: *a nagy költői alkotások örcnél maradandóbban őrzik a forradalmi Milton dicsőségét.*

Dr. Kiss József

UNITÁRIUS ÉLET
Laptulajdonos
a Magyarországi Unitárius Egyház
Felelős szerkesztő és kiadó:
Dr. Ferencz József
1055 Budapest V., Nagy Ignác u. 4.
Távb.: 113-094.
A szerkesztő bizottság tagjai:
Bajor János és Bencze Márton
Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámára.
Évi előfizetési díj 36,— forint
Külföldre évi 44,— forint.

INDEX: 25.842

76.2714/2-03 — Zrínyi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Bolgár Imre vezérig.